

ویژگی سواد رسانه‌ای

محمود حدادی

دیجیتال» می‌گوییم، باید توجه داشته باشیم به‌گونه‌ای داد سخن ندهیم که نوع و سطحی از «رسانه‌هراسی» یا «ترس از فضای دیجیتال» یا به تعبیری «هراس از فضای مجازی» را دامن زده باشیم. زیرا برای رسانه و فضای دیجیتال (مجازی) نیز مانند بسیاری از دیگر موقعیت‌های زندگی، کارکرد و اثرات دو یا حتی چندگانه‌ای را می‌توان متصور بود. آنچه مسلم است، عقل و منطق آدمی در

«همگرایی رسانه‌ای»^۱ در تعریفی ساده، درهم‌آمیختن رسانه‌های قدیمی (کتاب، مجلات، روزنامه‌ها، رادیو و تلویزیون) با رسانه‌ها و فناوری‌های نوین (مبنتی بر رایانه، دیجیتال و فناوری اطلاعات و ارتباطات) برای رساندن محتوا عنوان می‌شود. بنابراین، امروزه مرزهای مفهومی «سواد رسانه‌ای»^۲ با «سواد دیجیتال»^۳ درهم‌تنیدگی دارد. وقتی از «سواد رسانه‌ای» و به دنبال آن از «سواد

بهره‌جویی از هر محصول یا حضور در هر فضای، نادیده گرفتن برخی مؤلفه‌ها را عامل وارد آمدن خسارت‌ها و آسیب‌های احتمالی (جسمی و روانی) به خودارزیابی می‌کند. بر همین اساس، آدمی تنها زمانی خود را مجاز به استفاده از یک محصول یا حضور در فضای خاص خواهد دانست که دربارهٔ تأمین مؤلفه‌های مذکور در کنار هم، به سطحی از اطمینان دست یابد.

در جریان آموزش سواد رسانه‌ای و سواد دیجیتال (که به‌ویژه بر نحوهٔ حضور و فعالیت در فضای مجازی و بهره‌مندی از تولیدات رسانه‌ای موجود در آن ناظر است) و با هدف اطمینان‌بخشی به دانش‌آموزان، باید سه مؤلفهٔ سالم^۵ بودن، مفید^۶ بودن و ایمن^۷ بودن، به میزان لازم و کافی مورد توجه قرار گیرند. هنگامی که چگونگی مواجههٔ دانش‌آموزان با انواع رسانه‌ها و حضور ایشان در فضای مجازی قابل قبول ارزیابی شود، می‌توان نتیجه گرفت آموزش و پرورش در رساندن مخاطبان خود به سطحی از اطمینان و باور نسبت به سلامت، سودمندی و ایمن بودن رژیم رسانه‌ای و قلمروی از فضای مجازی که در اثر همدلی با والدین، معلمان و مربیان برای خود تنظیم و ترسیم کرده‌اند، موفق عمل کرده است.

به بیان دیگر، در زمینهٔ رویارویی مطلوب دانش‌آموزان با انواع رسانه‌ها و حضور و فعالیت پویای آنان در فضای مجازی (که به میزان و سطح بهرهٔ ایشان از سواد رسانه‌ای و سواد دیجیتال وابسته است)، تبیین دقیق مؤلفه‌های سه‌گانه: «سلامت، سودمندی و ایمنی»، نکته‌ای اساسی به شمار می‌رود.

براساس آنچه برشمرده شد، در این میدان، اگر بین دو سوی ناهم‌تراز ماجرا، یعنی «والدین، معلمان و مربیان» و «دانش‌آموزان»، تعامل مناسبی شکل گیرد که به پیدایش و تکوین نگاه و فهمی مشترک منتج شود، در نهایت شاهد همراهی اثربخش، هم‌افزایی و همدلی آنان در مسیر ارتقای سطح سواد رسانه‌ای و سواد دیجیتال خواهیم بود، به نحوی که دانش‌آموزان در تنظیم رژیم مصرف رسانه‌ای خود و همچنین چگونگی حضور و فعالیت در فضای مجازی، آگاهانه و هوشمندانه نقش‌آفرینی داشته باشند.

در همین جا و بار دیگر باید بر این نکتهٔ حائز

اهمیت تأکید داشت که:

پایه‌های «سواد رسانه‌ای» و «سواد دیجیتال» بر سه‌گانهٔ «الف) توانایی خواندن، یعنی مجهز شدن به مهارت‌های لازم برای تحلیل، تفسیر و درک درست و همه‌جانبهٔ تولیدات رسانه‌ای، ب) توانایی نوشتن، یعنی مجهز شدن به مهارت‌های فنی لازم برای تولید محصولات کیفی رسانه‌ای و پ) دانش و مهارت‌های ارتباطی» استوار است.

با این اوصاف می‌توان انتظار و اظهار داشت که بار اعظم برنامه‌ریزی و عملیاتی‌سازی جریان آموزش‌های مرتبط با سواد رسانه‌ای و سواد دیجیتال از سوی بر دوش متولیان برنامه‌ریزی درسی و تولید محتوا و از طرف دیگر بر عهدهٔ معلمان و مربیان ارجمند است. در این میان هماهنگی حداکثری این دو حیاتی می‌نماید.

یکی دیگر از نکات قابل تأمل در این عرصه، گزینش و سازمان‌دهی متناسب محتوای مرتبط در برنامه‌های درسی همهٔ دوره‌ها (سه دوره) و پایه‌های تحصیلی (دوازده پایه) است. چرا که سواد رسانه‌ای یا سواد دیجیتال تنها با تألیف و تدریس یک یا چند کتاب درسی مشخص یا تولید و در دسترس قرار دادن تعداد مشخص و معینی از دیگر قالب‌های شناخته‌شدهٔ محتوایی (با عنوان بسته‌های تربیت و یادگیری) محقق نمی‌شود.

در پایان باید یادآور شد: آموزش، یادگیری و کسب تجربهٔ والدین، معلمان و مربیان در حوزهٔ ارتباطات، رسانه و فضای مجازی و ارتقای سطح آگاهی، توانمندی و مهارت‌های ایشان در این زمینه‌ها، اهمیت ویژه‌ای دارد که دست‌اندرکاران نظام رسمی تعلیم و تربیت باید به‌طور جدی آن را مورد توجه و ملاحظه قرار دهند.

* پی‌نوشت‌ها

1. Media Convergence
2. Media Literacy
3. Digital Literacy
4. Digital Space / Virtual Space / Cyberspace
5. Health
6. Useful
7. Security

بهره‌گیری از
سواد رسانه‌ای
یکی از الزامات
تدوین برنامه در
مدرسه است